

сподобатися), дзеркал і всього того, що може нагадати про власну непривабливість.

5. *Головна цінність.* «Нарциси» люблять хизуватися силою особистості, інтелектом, іншими «талантами» (тобто внутрішні чинники є наріжними). Особи з синдромом Доріана Грея пишаються своєю зовнішністю та захоплюються своєю привабливістю.

Психотерапевтична робота з «нарцисами» має бути зорієнтована на аналіз глибинних настанов, корекцію нереалістичних переконань про себе. Психотерапевтична допомога особам з синдромом Доріана Грея також є можливою та може бути сфокусованою на роботі з тілесною ідентичністю, з прийняттям природних змін.

Отже, спільними рисами між синдромом Доріана Грея та нарцисизмом є концентрація на власній зовнішності та спотворена потреба у самоцінності; відмінні риси між зазначеним синдромом та нарцисизмом: різні страхи, різноаспектна вразливість, різне співвідношення «внутрішнього» та «зовнішнього».

Перспективи подальших досліджень з даного питання вбачаємо в емпіричному вивченні взаємозв'язку між синдромом Доріана Грея та нарцисизмом у осіб різного віку та статі.

Дроздов О. Ю.

СОЦІАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПРОБЛЕМИ ЄДНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В РІЗНИХ МОВНИХ ГРУПАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ МОЛОДІ

Проблеми соціальної згуртованості/консолідації мають не лише теоретичну, але й практичну (соціальну) значущість. Особливої актуальності вони набувають у суспільствах, які знаходяться у кризових ситуаціях, у т.ч. стані війни. Існування актуальних та виникнення потенційних «ліній» соціальної напруги в українському суспільстві пов'язано з низкою соціально-політичних, економічних і культурних чинників. Одним із них є мова спілкування – чинник, який у сучасній

Україні фактично втратив свій первинний суто культурологічний статус і набув політизованого (часто – відверто політичного) «маркера/індикатора». Відомо, що з 2014 р., а особливо з 2022 р., ставлення до російської мови (та її носіїв) в Україні погіршилося, адже вона для багатьох почала асоціюватися з державою-агресором. З іншого боку, зменшення кількості російськомовних громадян в Україні навряд чи призведе до повного зникнення їх (принаймні у перспективі найближчих років). Відповідно, є усі підстави розглядати «мовний чинник» як один зі значущих у контексті політичної свідомості та поведінки громадян України. Отже, **метою нашого дослідження** стало вивчення соціальних уявлень трьох мовних груп вітчизняної молоді (україномовні, російськомовні, білінгви) про конфліктогенні чинники, що негативно позначаються на єдності українського суспільства.

Емпіричне дослідження проводилося протягом вересня 2024 р. в онлайн-форматі за допомогою Google-forms. Досліджуваними (n=449 осіб) були студенти закладів вищої освіти, які представляли усі регіони України: «Північ» (n=66), «Центр» (n=95), «Захід» (n=122), «Схід» (n=109) та «Південь» (n=39). Незначна кількість опитаних (n=18) перебувала за межами України. Переважну більшість вибірки склали жінки (83%), що загалом є типовим для багатьох сучасних вітчизняних онлайн-опитувань; віковий діапазон респондентів складав 17–35 років (у середньому 20 років). За мовним критерієм респонденти розподілялися на 3 групи: україномовні (55%), російськомовні (14%) та білінгви (спілкування обома мовами однаковою мірою – 31%). Було використано авторську анкету з елементами суб'єктивного шкалювання – респондентів просили надати власну оцінку (за 10-бальною шкалою) поширеності у суспільстві негативного ставлення до певних груп громадян України, оцінити власне ставлення до цих груп і спрогнозувати вірогідність конфліктів між різними соціальними групами у майбутньому (після війни). Статистичний аналіз здійснювався за допомогою програми SPSS v23.

Отже, стосовно уявлень про поширеність негативного ставлення до певних соціальних груп було отримано наступні результати. В усіх трьох мовних групах найбільшою мірою

згадували громадян із проросійськими поглядами (8,75 – україномовні, 8,67 – російськомовні, 8,76 – білінгви) та осіб, які добровільно пішли на співпрацю з російськими окупантами (8,40 – україномовні, 8,79 – російськомовні, 8,60 – білінгви). Найменші оцінки в групі україномовних респондентів отримали біженці-ВПО, які не хочуть повертатися до попереднього місця проживання (3,72); серед білінгвів – біженці-ВПО та жінки, які виїхали з України після початку війни (по 3,65); серед російськомовних – особи, які підтримують зв'язки з родичами в білорусі (3,49).

За методом Н-критерія Краскела-Уолеса було виявлено низку статистично вірогідних відмінностей в оцінках трьох мовних груп. Вони стосувалися ставлення до громадян України, які є етнічними росіянами (при $p=0,012$), етнічними білорусами, розмовляють російською мовою, продовжують слухати російську музику, дивитися російські фільми, читати російську літературу, є вірянами УПЦ МП (усі при $p=0,001$), підтримують зв'язки з родичами в росії (при $p=0,002$) й білорусі (при $p=0,001$) та демонструють під час війни у мас-медіа/соцмережах своє «безпроблемне» життя, перебуваючи за кордоном (при $p=0,045$). В усіх перерахованих випадках вищі оцінки давали україномовні студенти. Водночас не було виявлено статистично вірогідних відмінностей в оцінках поширеності негативного ставлення стосовно громадян, які: мають проросійські політичні погляди; з 2014 р. залишалися жити в окупованих Криму та Донбасі, а також на окупованих з 2022 р. територіях Півдня та Сходу України; добровільно чи вимушено пішли на співпрацю з російськими окупантами; біженців-ВПО та біженок-жінок, котрі після початку війни виїхали за межі України; чоловіків-«ухилянтів»; осіб, які демонстрували під час війни у мас-медіа/соцмережах своє «безпроблемне» життя, перебуваючи в Україні.

Стосовно особистої підтримки негативного ставлення до певних груп громадян України маємо наступну картину. В усіх трьох групах, як і в попередньому випадку, найбільший негатив викликали громадяни із проросійськими поглядами (8,38 – україномовні, 7,97 – російськомовні, 8,25 – білінгви) та «добровільні» колаборанти (8,27 – україномовні, 8,14 –

російськомовні, 8,04 – білінгви). Цікавим тут є те, що саме російськомовні студенти негативніше оцінювали колаборантів порівняно з носіями проросійських поглядів, на відміну від україномовних осіб та білінгвів. Можливо, останні сприймають проросійські погляди як основну внутрішню причину («корінь зла») проблем своєї країни, одну з передумов і війни в цілому, й колаборантської активності частини осіб зокрема. Найнижчі оцінки в групах україномовних і білінгвів стосувалися біженок-жінок, котрі після початку війни виїхали за межі України (відповідно 3,18 та 2,22 – тут доречно пригадати, що саме жінки склали більшість вибірки); серед російськомовних – осіб, що розмовляють російською мовою (1,87 – що цілком очікувано).

Було виявлено значну кількість статистично вірогідних відмінностей в оцінках трьох мовних груп. Вони стосувалися ставлення до етнічних росіян, білорусів і російськомовних осіб; осіб, що продовжують слухати російську музику, дивитися російські фільми, читати російську літературу; підтримувати зв'язки з родичами в росії та білорусі; є вірянами УПЦ МП; які залишалися жити на окупованих з 2014 р. та з 2022 р. територіях; яких змусили співпрацювати з російськими окупантами; біженців-ВПО, «зовнішніх» біженців (жінок та чоловіків); чоловіків-«ухилянтів»; осіб, які демонстрували під час війни у мас-медіа/соцмережах своє «безпроблемне» життя, перебуваючи в Україні або закордоном (усі відмінності при $p=0,001$); осіб з проросійськими поглядами (при $p=0,05$). Очікувано, що в усіх випадках більш критичні оцінки давали україномовні опитувані, а менш критичні (майже в усіх випадках) – російськомовні студенти. Поряд із тим на увагу заслуговує відсутність статистично вірогідних відмінностей в оцінках трьох мовних груп стосовно добровільних колаборантів.

Звернемося до результатів стосовно прогнозування вірогідності конфліктів між різними соціальними групами громадян України в майбутньому (тобто після війни). Респонденти з усіх трьох груп найбільш вірогідними вважали конфлікти між тими, хто підтримував Україну, та тими, хто прямо чи побічно був за росію (8,49 – україномовні, 8,03 – російськомовні, 8,58 – білінгви). А ось уявлення про наступний за вірогідністю соціальний конфлікт відрізнялися у групах.

Україномовні та білінгви тут згадували конфлікт між тими, хто воював/не воював (був/не був на фронті – 7,72 та 6,88, відповідно); російськомовні респонденти називали конфлікт між прибічниками/противниками Президента В. Зеленського (7,52). Найменш вірогідними в усіх трьох групах уявлялися конфлікти між місцевими мешканцями та ВПО (5,12 – україномовні, 4,59 – російськомовні, 4,68 – білінгви).

В оцінках трьох груп було зафіксовано чотири статистично вірогідні відмінності: стосовно конфліктів між російсько- та україномовними громадянами (при $p=0,007$), між етнічними українцями та етнічними росіянами (при $p=0,047$), між вірянами церков ПЦУ та УПЦ МП (при $p=0,003$) та між прибічниками й противниками чинного президента В. Зеленського (при $p=0,012$). Слід зазначити, що в перших трьох випадках найвищі оцінки давали україномовні респонденти, але в останньому випадку – саме російськомовні. Ймовірно, україномовні (теоретично, більш «патріотичні/свідомі») молоді громадяни більш вороже налаштовані до співгромадян, які асоціюються в них з державою-агресором (навіть якщо в основі цієї асоціації лежать суто формальні ознаки). А от чому російськомовні студенти більш схильні прогнозувати внутрішньополітичний конфлікт між симпатиками та антипатиками Президента країни (в середньому – 7,52), а, наприклад, не між україно- та російськомовними (середня оцінка – 6,29), залишається малозрозумілим. Не було виявлено статистично вірогідних відмінностей в оцінках ймовірності конфліктів між наступними соціальними групами: тими, хто підтримував Україну/прямо чи побічно був за росію; воював/не воював на фронті; залишався в Україні під час війни/виїхав за кордон; місцевими мешканцями/ВПО; мешканцями регіонів, що найбільше постраждали від війни/інших регіонів; мешканцями ТОТ/інших регіонів; заможними/незаможними громадянами; прибічниками традиційних українських/сучасних західних цінностей.

Зрозуміло, що відносно невелика частка опитаних чоловіків, обмеженість нашої вибірки здобувачами закладів вищої освіти, дозволяють вести мову швидше про певні соціально-психологічні тенденції серед вітчизняної молоді.

Поряд із тим наведені результати вказують на те, що «мовний чинник» дійсно є ваговою детермінантою політичної свідомості та поведінки сучасної молоді. Проблеми соціальної консолідації українського суспільства є актуальними не лише на сучасному етапі; вони зберігатимуть свою значущість і в повоєнній Україні, а їхнє розв'язання вимагатиме виважених дій та вчинків і з боку державної влади, і з боку звичайних громадян.

Дроздова М. А.

ФУТУРОЛОГІЧНІ УЯВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ: СПЕЦИФІКА МІКРО- ТА МАКРООБРАЗІВ МАЙБУТНЬОГО

В умовах російської агресії мільйони українців, вимушені вболівати за тривожне сьогодні, забули про вкрай важливе планування власного майбутнього. Ще розмитішими часто є уявлення про навколишній світ. Така невизначеність (толерантність до якої має місце у відносно невеликої кількості людей) майбутнього виступає стресовим чинником, адже здатна порушувати цілісність особистості, загрожувати втратою екзистенційної сповненості життя. З огляду на це футурологічні уявлення громадян України постають актуальною та перспективною науковою проблемою. **Метою нашого дослідження** стало вивчення особливостей уявлень про Я-майбутнє («мікрообраз») та майбутнє навколишнього світу («макрообраз») серед різних категорій громадян України в умовах російсько-української війни.

Методика та процедура дослідження. У дослідженні, яке проводилося наприкінці січня – на початку березня 2024 р. в Google Forms, взяли участь респонденти віком 18 – 83 роки (середній вік – 35,6; n=572 особи), серед яких 85,3% жінок (що властиво для вітчизняних онлайн-опитувань) і 14,7% чоловіків. За місцем перебування на момент дослідження опитані поділялися на три групи: 1) за постійним місцем проживання (56,8%); 2) внутрішньо переміщені особи внаслідок війни (11,7%); 3) зовнішньо переміщені особи внаслідок воєнних дій